

Norske Folke = Sagn

Samlede og udgivne

af

Andreas Faye,
Sogneprest til Holt, og Medlem af det Kongelige Norske
Videnskabers Selskab i Trondhjem

„Jeg har de gamle Sagn saa kjær.“
S. O. Wolff.

Tredje Oplag

Oslø 1948

Paa Norsk Folkeminnelags Forlag

Fortale.

For dem, der interessere sig for Videnskabelighed og Fødelandets Historie, vil det udentvivel være overflødig at tale om det Værd, en Samling af Folkesagn kan have; men da denne Bog let kan falde i Hænderne paa Folk, der mangle denne Dannelse og Interesse, vil det vel ei være overflødig med nogle Ord at omtale den Interesse og Nytte, en Sagnsamling kan have:

1. At Sagnene om de overnaturlige Væsener ved deres Sammenhæng med Nordens gamle Gudelære, der opbevares i begge Eddaerne, kunne tjene samme som en levende og ei uvigtig Commentair, og ved den mærkelige Overensstemmelse, som findes mellem dem og de fleste nordeuropæiske Sagn, ei alene i det Hele, men ogsaa ofte i de enkelte Dele, i Forbindelse med andre Ting, føre til interessante Slutninger om Folkenes Oprindelse, Beslægtsskab o. s. v., ja, ved denne mærkelige Lighed ei engang være Philosophen uvigtige, kan vel neppe med Grund modsiges. «Folkesagnene», siger en af Danmarks lærdeste Mænd, Professor Werlauff, «have sjelden eller aldrig været Gjenstand for nogen egentlig videnskabelig Undersøgelse, skjønt de maaskee som Aftryk af ethvert Folks individuelle Charakter, torde udgjøre et ikke uvigtigt Capitel i den menneskelige Culturs Historie.» (Athene 4, 193). Den Indvending, som maaskee vil gjøres, at disse Sagn om Jutuler, Nøkker o. s. v. ville tjene til at stadfæste en gammel Overtro, er efter Udgiverens Mening ugrundet. Saavel i Indledningen, som ofte i Anmærkningerne, vil Læseren finde antydning af den første Oprindelse til disse Sagn, og den skadelige Tro paa disse Væsener vil uden tvivl derved, at de komme paa Prent og blive Gjenstand for fornuftige Folks Samtale, faae Naadestødet; thi saadan Overtro trives kun, naar den indhylles i en vis Hemmelighed og uden Forklaring forplantes fra Mund til Mund.

2. At saadanne Sagn selv for Naturforskeren kunne have Interesse, vidner vor berømte Landsmand Professor H. Steffens. «Mig som Naturforsker,» siger han, «var stedse Sagnenes Physiologi fra de forskjellige Bjerg- og Skovegne uendelig kjert; thi udsprungne af en bestemt Natur, bleve de, hvor de, bortskremte fra os, holdt sig i saadanne skjulte Tilflugtssteder, gennem Aarhundreder stedse deres oprindelige Hjem troe, tydende hen paa det; ja, de syntes vidunderligen at bevare dets inderste Hemmeligheder. Med Bjergenes og Landenes Natur hænger Sagnenes Skikkelse paa det nøieste sammen, saa at jeg med den inderligste Fornøielse har iagttaget Sagnvexternes Forskjellighed efter Egnens Natur i dens fineste Nuancer.» (Geschichten, Sagen u. s. w. von Hagen, Hofmann und Steffens S. 131).

3. For Digteren og Yndere af Digtetekunsten maa en Samling af saavel mythiske som historiske Folkesagn, være velkommen. Med større Frihed og med mere Held kan han benytte sig af mythiske Væsener, naar han veed, at disse leve i Folkets Minde og ere saa bekendte, at selv det mindste Barn forstaaer en saadan Hentydning, og, hvad de historiske og tilsvarende Sagn som Stof for poetiske Frembringelser angaaer, saa er det en almindelig Mening, at et Digt, der grunder sig paa et Sagn eller Factum, næsten stedse lykkes bedre, end hvor Stoffet ogsaa er opdigtet. Mig vilde det meget glæde, om denne Samling af Sagn kunde tjene vore unge Skjalde til en Slags Haandbog, og opmuntre dem til hellere at dyrke og opelske de vel ei saa glimrende, men dog friske levende Blomster, der voxer frodige blandt Norges Fjelde, end at søge baade Stof og Billeder fra fjerne og for Mængden ubekjendte Gjenstande, kort at blive mere Folkedigtere, end tilforn har været Tilfælde.

4. For den, der har historisk Sans eller interesserer sig for Fødelandets Skjebne gennem Secler og for gjeve Mænds Idretter, ville de historiske Sagn udentvivl være velkomne; thi om man ei altid kan bevise Sagnenes historiske Vished, og om der mod enkeltes Paalidelighed endog kan vækkes grundet Tvivl, ere de dog — om kun for saa vidt Aftryk af Virkeligheden, som de indeholde Folkets Minder om mærkelige og vidunderlige Hændelser eller Gjerninger — altid interessante, og vi maae med Sagnlitteraturens Fader, den berømte Grimm, erkjende, «at, gaee Sagnene end med andre Skridt og see med andre Øine, end Historien gjør, maa man dog unde ethvert Folk, og | regne det for en ædel Egenskab, at dets Histories Dag har en Morgen- og Aften-Dæmring af Sagn.» I flere af de i denne Samling meddelte historiske Sagn findes ikke aldeles uvigtige Bidrag,

der stadfæste, oplyse og supplere Historiens Vidnesbyrd og karakterisere de svundne Tider.

5. Vil man maaskee indrømme, at en Samling af Sagn har nogen local Interesse ei alene for de Folk, der boe paa de Steder, hvor Sagnet skal have tildraget sig, eller hvor det endnu lyder; men selv for den Fremmede og Reisende, der ved en Sagn-Samling bliver gjort opmærksom paa, at et saadant Sagn eksisterer, og derved faaer Anledning til at forhøre sig om samme og da nyde den Fornøielse, som den naive, mundtlige Fortælling paa Stedet selv stedse medfører.

6. Endelig vil en Sagn-Samling maaskee blive Børn en kjær og, under Forældrenes Veiledning, uskadelig Morskabslæsning og en velkommen Erstatning for de kjere Eventyr, der dels mere og mere forsvinde, dels meddeles dem uden Valg og uden Forklaring, og desuden stundom ere vel massive.

Bliver det ved ethvert Værk i Almindelighed et vigtigt Spørgsmaal, om Forfatteren baade har kunnet og villet være sanddru, saa bliver det endnu mere ved en Samling af Sagn; thi her har Læseren ingen anden Hjemmel, end Udgiverens Troværdighed*. For saavidt, at de meddelte Sagn tilforn ere blevne trykte, kan der vel holdes en Slags Control, skjønt det ofte hender, at det samme Sagn fortælles paa forskjellige Maader, i det enten enkelte Omstændigheder udelades, andre tillægges, og flere Sagn sammenblandes; men hvor der staaer: «Meddeelt eller Mundtligt,» har man oftest ingen anden Borgen end Samlerens Troværdighed. Den Paastand, at hvad Samleren har hørt, maa ogsaa Andre kunne faae at høre, gjelder unegtelig om saadanne Sagn, hvorved Mindet om en Daad, der kan tjene Egnen til Heder, er forbundet, eller som er knyttet til en iøjnefaldende Gjenstand, som en Høi, et Fjeld o. s. v., i det Hele om mærkelige historiske Sagn; men aldeles ikke om andre, og | allenmindst om de overnaturlige Væsener; thi dels er Troen paa dem ved en stigende Oplysning aftaget, og som en Følge deraf ogsaa Beretningene om dem blevne ufuldstændigere, dels udfordres der en vis Takt, som kun Øvelse og Omgang med Almuen kan give, til at faae den ønskede Underretning; thi er man ikke forsigtig

* En anonym og mig ubekjendt Anmelder af denne Sagnsamplings første Udgave i Skiens Ugeblad 1835 No. 16—24 ytrer: «Mange af de Sagn, som findes i Bogen, har Indsenderen hørt, dels i sin Barndom og dels paa sine Reiser i Oplandene «og det ganske saaledes, som Hr. Faye har opgivet dem.»

og varsom, hender det let, at Vedkommende troer, at man vil have ham til Bedste, og man faaer et undvigende eller benegtende Svar. Sagn, som paa Stedet, hvor Begivenhederne skulle være indtrufne, ere hendøde, og hvor ei engang Spor ere at finde, træffer man heel uventet paa et andet Sted, hvor de ved tilfældige Omstændigheder, som ved Giftermaal, o. s. v., ere blevne henplantede; thi Barn- doms Fortællinger og Steder have ofte for den, der tidlig blev fjernet fra dem, mer Interesse end for dem, der daglig see de vante Om- givelser.

Tidsalderens Aand, der er mere raisonerende end troende, der i det Hele ingen Auctoritet respeciterer; Geistlighedens Bestræbelser, og en mere udbredt Læsning have berøvet Sagnene og Eventyrene meget af deres gamle Interesse og Agtelse, saa at nu som oftest kun en gammel Kone eller et videbegjerligt Barn kjender et Sagn, der for ikke ret mange Aar siden var almindeligt.

Flere troværdige Folks Forsikkring, at man i deres Barndom hørte baade gamle Viser og Sagn, som nu ere aldeles glemte; den Erfaring, at den tiltagende Almueoplysning ei alene medfører Overtroens Udryddelse, men ogsaa Sagnenes Glæmsel, og den In- teresse, som disse vidunderlige Toner om en Verden, som vi ikke kjende, fra en Tid, der længst er forsvunden, have for mig, lige fra mine Barndoms Dage, da jeg med levende Interesse og Tro lyt- tede til dem, opvakte tidligen hos mig den Idee, at samle en Deel af disse Sagn, inden de ganske forstummede. Tildeels opdraget paa Landet og saaledes vant til at omgaaes med Bønder, blev det mig ei vanskeligt ved flere Fodvandring, jeg i mine Universitetsferier foretog, at utvide min Sagnkundskab, som jeg siden deels ved at studere Topographier o. s. v., deels ogsaa ved mundtlige Samtaler og Brevvexling har stræbt at fuldstændiggjøre. Sjællands lærde Biskop, den af den oldnordiske Historie saa fortjente P. E. Müllers, Hr. Professor C. Steenblochs og flere agtede Videnskabsmænd Ønske om, at en Samling norske Sagn snart maatte udkomme, og Opmuntring til mig, om at realisere Ideen, har fornemmelig bidraget til, at denne Samling af Sagn nu fremtræder. At den er ufuldstændig og i flere Henseender mangelfuld, er Ingen villigere til at erkjende end Ud- giveren, der dog har stræbt at udstyre den, ei saaledes som han ønskede, og Critiken udentvivel fordrer; men saaledes som Tid, Mangel paa tilstrækkelige Hjelpekilder og andre Omstændigheder have tilladt ham det.

Med Grundene for sit Valg af Sagn, som Inddeling og andre Smaa- ting vil Forfatteren ei trætte sine Læsere; men kun tilføje, at han har leveret Sagnene, som han har erholdt dem, uden at

lægge til eller tage fra og uden Udpyntning. Mangen Læser vil maaskee finde, at en saadan Samvittighedsfuldhed her er paa sit urette Sted; men Udpyntningen vil jeg overlade Andre og bede Læseren tage til Takke med disse simple, men ægte og nationale Folke-Sagn. Ei som nogen fuldstændig Samling af nor- ske Sagn, men kun som et ringe Bidrag til at fylde et Hul i vor Litteratur og i den nordeuropæiske Sagnkreds, vover jeg at anbefale til mine Læseres Velvillie og Yndest dette Forsøg, hvis gode Mod- tagelse maaskee kan opmuntre Andre til at fremkomme med lig- nende Bidrag.

* * *

Ti Aar ere henrundne siden denne Sagnsamling første Gang saa Dagens Lys, og jeg havde i de senere Aar i en anden Embeds- stilling og under vigtigere Sysler næsten glemte den, da Hr. Bog- handler Guldberg for et Par Aar siden anmodede mig om at lade en ny Udgave udkomme, efterdi Bogen ei længere var i Boghand- len og ofte efterspurgtes. Jeg henvendte mig derpaa til flere Lands- mænd om Meddelelser af Sagn eller Bemærkninger over dem, som fandtes i første Udgave. Fra Mange har jeg intet Svar erholdt, medens jeg paa den anden Side skylder Flere, især yngre Mænd, min Tak for de Bidrag, de have meddelt mig, blandt hvilke jeg især skylder at nævne Hr. Christie, B. Moe, J. Moe og Asbjørnsen. Uagtet jeg uden stor Vanskelighed, især naar jeg som f. Ex. Hr. Afzelius, ogsaa vilde have optaget Sagn, der have levet, men nu ere uddøde hos Folket, kunde have forøget denne Samling til det dobbelte, har jeg ikke villet forandre eller forøge den mere end nu er Tilfældet, da den let kunde blevet en ny Samling istedetfor an- den Udgave af en ældre. Dertil kom, at jeg veed, at Hr. Asbjørn- sen sysler med en Udgave af Sagn, der fra hans Haand vil ud- gaae fortrinligere end fra min, da jeg desuden i de senere Aar baade har savnet Tid og Anledning til at sysle med Sagn. Mine | vigtigere Forretninger, og de faae Fristunder, der have staaet mig til min Raadighed, maae derfor tjene til Undskyldning for, at den anden Udgave ei gaar mere fuldendt fra min Haand, end den un- der andre Omstændigheder ved Venners Hjælp vilde have kunnet.

H o l t, 18de August 1843.

A. Faye.

Indholdsregister.

Etterord.

Denne utgave er et bokstavrett opptrykk av Andet Oplag, 1844. Bare tydelige trykksfeil er rettet, derimot ikke inkonsekvenser og unøyaktigheter i sitater og boktitler og i skrivemåten av navn. Ved et mistak ble følgende feil, som Faye selv hadde gjort merksam på, stående urettet: Side VI l. 3 f. n. som, les sin; s. XXI l. 1 f. n. Kraft 16, les Kraft 6; s. 37 l. 9 f. n. hvid, les blaa; s. 47 l. 12 f. o. Lara, les Para.

Sidetailene i annet opplag er satt til i margin. På den måten vil en lett kunne finne fram om en bare har henvisning til den eldre utgaven.

Knut Liestøl.

	Side.
Fortale	III.
Om de overnaturlige Væsener i Norge og andre Lande	IX.
Iste Afdeling om overnaturlige Væsener	1.
I. Thor og Urebø Urden	3.
Lokje	6.
II. Jutulen eller Bjergrisen	6.
Guri Kunnan	8.
Jutulen paa Hestmandø	11.
Vaagekallen	12.
Raamanden og Djurren paa Molaug	13.
Jutulen i Dunkerabjerg	13.
Troid som Bygmester	14.
Jutulen i Spirillen	16.
Jutulen i Jonshornet	16.
Dyre Vaa og Troidet ved Totak	19.
III. De Underjordiske	20.
Brudekronen i Nummedal	25.
Sæterpigen i Land	26.
Drikkehornet i Øiestad	27.
De ubudne Bryllupsgjester	30.
Brakandalen	31.
Gjordemoderen	33.
Manden i Fjeldet	35.
Dvergene i Smeddalen	36.
Børnene	36.
Huldra	37.
Huldre-Gaarde	39.
Huldre Ægteskab	41.
Nissen	43.
Alferne	47.
IV. Vandtrold	49.
Nøkken	49.
Grim eller Fossegrim og Qvernknurren	54.
Havmænd og Havfruer	56.
Sjørme	59.
V. Varslende Væsener	63.
Aasgaardsreia	63.
Dystetrommen	67.
Drager	68.
Følgie eller Vardøgl	69.
Draugen	73.
Gjengangere, Udbaarer, Deildegaster og Skogagaster	74.
Mara	77.
Varulve	79.

	Side.
2den Afdeling, om Kjæmper og Konger	81.
Kjæmperne Flein og Bekaar	89.
Kjæmpen Faxi i Gjevedal	91.
Fiaagesundskjæmpen	91.
Ketil i Budalen	92.
Kongerne paa Urnes og Solværn	92.
Kjæmpen Stork paa Ouse-Nuten	93.
Kongerne paa Goutland og Daarnes	94.
Kong Tane og Kong Veine paa Ringerike	95.
Kong Haakon paa Hortekollen	96.
Kong Harald og Brudebordet	97.
Kongen paa Hortvedt	97.
Kong Ferking	98.
3die Afdeling, om St. Olaf	99.
St. Olaf dræber Trold og bygger Kirker	106.
— bygger Vatnaas Kirke	108.
— i Vaaler	109.
— bygger Eivindsvik Kirke	110.
— og hans Broder	111.
— danner Korssund	112.
— og Troldet i Hornelen	112.
— i Gudbrandsdalen	113.
— og St. Halvor	114.
— paa Moster	114.
— Piil	115.
— og hans Hest	115.
— Kilder	116.
— Snushorn	117.
— og Søormen	118.
— Fjeldreise	118.
— i Lexdalen	120.
— Skaal og Bæger	120.
— paa Stiklestad	121.
4de Afdeling, om den sorte Død	123.
Pesta i Gjerrestad	127.
Rypa i Justedal	127.
Kirken i Justedal	129.
Pesten i Jørgensfjord og paa andre Steder	129.
Pesten i Vidalen	130.
Hedals Kirke i Valders	130.
Mustad i Vardal	132.
Sælbo	134.
Tolvkohellen	134.
Svartdøuen i Sætersdalen	135.
Braastad og Lunderød i Øiestad	137.
Stormannadauen i Øvre-Thelemarken	137.
5te Afdeling, om historiske Sagn	139.
Kong Augvald, Thrym, Brake o. Fl.	145.
Dronning Aslaug	146.
Habor og Signe	148.
Kong Eystein og hans Hund Saur	151.

	Side.
Halfdan Svarte og Fruen paa Hermandsrud	152.
Kongerne Hake og Hakon i Hakedal	153.
Harald Haarfager og hans Samtidige	154.
Harald Haarfagers Sønner og deres Samtidige	157.
Orm Lyrgja og Lundesola	158.
Olaf Tryggvasons Forsøg paa at christne Nordlandene	160.
Kong Olaf paa Dobrea	161.
Asbjørn Selsbane	161.
Sigurd Syr	162.
Brødrene paa Giske	162.
Kalf Arnasons Drikkekar	163.
Einar Thambar skjelver	164.
Dale-Gudbrand	165.
Kong Østen	166.
Kong Sverrer	166.
Ivar Dapi, Sverrers Foged i Sogn	167.
Ridder Audun paa Aalhus	168.
Dronning Magreta	171.
Ætlinger af den gamle norske Adel	172.
Reformationen	172.
Biskop Olaf paa Vossevangen	173.
Prestedrab paa Botne og i Jondal	174.
Hr. Erik i Hallingdalen	174.
Presten paa Agerø	175.
Klokkeskjer paa Jædern	176.
Gudmundsskjeret i Bahus	176.
De tydske Bjergfolk i Thelemarken	177.
Svalekrigen	178.
Erik Munk i Nedenes	181.
Peder Clausson i Undal	182.
Skottekrigen	185.
Skotterne i Romsdalen	185.
Slaget ved Kringlen	186.
Raadsbakken	190.
De skotske Fanger	190.
Hungersnød i Gudbrandsdal	192.
Ove Gedde og Tjølling Kirke	193.
Mandfjordsfjeldet, eller de troe Finner	193.
Carl Gustavs Fald	194.
Carl XII	195.
Anna Colbjørnsen og de Svenske paa Nordrehaug	196.
Student Ramus og Lieutenant Bruse	199.
Frederikshalds Brand 1716	200.
Svensken Nordenfjelds	201.
Peter Tordenskjold	202.
6te Afdeling. Forskjellige Sagn	203.
Axel Thorsson og Skjøn Valborg	205.
Pigen paa Landvik	208.
Bingsherrerne	208.
Reiersfossen	209.
Grev Clemet og Fru Belju i Hallingdal	209.
Junkeren fra Hallingdal ved Oldberg i Valders	210.
Ridderspranget	211.
Solbergfruen og Skondalsfruen i Gusdal	213.

